

ШОЪЛ ТАВЫСЫ

РЕСПУБЛИКАЛЫК
ЯМАГАТ-ПОЛИТИКАЛЫК ГАЗЕТА

ГОЛОС СТЕПИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

№ 28 (8612)

14 ИЮЛЬ

2016 йыл

КИШИ ЮМА

ШИЛЛЕ АЙЫ

1931-нши йылдан алып шыгады

ДР АЪКИМБАСЫ

Янъы ис орынлары туъзилеек

Янъыларда «город Каспийск» монопрофильли МО-сында Дагестан Аъкимбасы Рамазан Абдулатипов пан «Монокалаларды оърлендируув фонды» деген коммерциялык тувыл организациясынынъ генераллык директоры Илья Криво-гов арасында болган йолыгыста калага керекли янъы инвестиционлык проектлерди яшавга шыгарув ушын инфраструктура объектлерин курув яде реконструкциялав бойынша белгиленген шараларды толтырув ниет пен республика шыктажларын косымша аьлде карыжлав акында келисуьвге кол басылган.

Журналистлердинъ сора-варларына яваплай берип, Рамазан Абдулатипов ис йолдасларга етекши командаларды оқытувы эм аьзирлеви ушын разылыгын билдирген эм регион ушын промышленность предприятие-лерининъ маьнелиги акында хабарлаган. «Буьгуьнлерде биз республикада бир неше предприятиелерди кайтадан аягына тургызамыз. Сойтип, янъыларда Дагестанда Кизлярдагы электромеханикалык заводынынъ «Авиамеханикалык заводы» деген филиалы курылды эм кулланыува берилди. Бу предприятиеде буьгуьнлерде 250 куллыкшылар ислейдилер, ювык арада оннан да артык ис орынлары туъзилеек», – деген Дагестан етекшиси.

Рамазан Абдулатипов Каспийсктеги «Уйташ» деген инвестиционлык майданында ислеп басла-

«НОГАЙ ЭЛ» ФНКА

Конференция куьзде ьткерилеек

Янъыларда Черкесскте Россия ногайларынынъ ФНКА Оьр Советининъ председателининъ етекшилиги мен «Ногайлар: XXI ьмбир. Тарих. Тил. Маданият. Булактардан – келеектегиге» деп аталган II Халктар ара илми-практикалык конференциясын ьткеруьв сора-варлары бойынша уйгынлав комитетининъ йыйыны болып озган.

Муннан эки йыл артта ьткерилген биринши конференция тамамында булай кепли конференциялар эки йылда бир кере Россиядынъ туьрли регионларынынъ, ювык эм ййрак шет эллер аьлимлерининъ – гуманитарлык билимлерининъ туьрли тармактарынынъ ваькиллерининъ катнасуьвы ман озгарылаыгы белгиленген эди.

Быйыл куьзде ьткерилеек II Халктар ара конференциясынынъ катнасуьвшыларына уйгынлав комитети

як проектлердинъ маьнелигин белгилеген: «Каспийск бола-болганлы промышленность каласы деп белгили, ама онынъ индустриаллык оьрленуьвининъ буьгуьнги оьлшеми бу кала ушын белгиленген дережеге етиспейди. Онынъ соьзлерине коьре, проекттинъ яшавга шыгарылуьвы дагестаншылар ушын мынъга ювык ис орынлар туъзеек. «Туьзилген аьр бир ис орыны республика ушын айлак та маьнели. Белгиленген проект етимисли кепте яшавга шыгарылса, биз республика еринде тагы да баска туьрли инвестиционлык проектлерди де яшавга шыгармага болаякпыз. Сонынъ ушын Дагестанда анъсатлыклар да, амаллар да бар», – деп коскан ол. «Биз промышленность республикасы болмага керекпиз, неге десе ямагаттынъ аьлиги заманга келисли аьлде

оьрленуьви ушын производство оьрленуьви йогары оьлшемлерге етиспеге тийисли», – деп белгилеген Рамазан Абдулатипов.

Оьз кезуьви мен Илья Кривошов проекттинъ бас етимиси ол 850-ден артык ис орынларынынъ туьзилуьви болаягын белгилеген. Оннан баскалай, Каспийсктинъ промышленность зонасын оьрлентуьв проекттининъ эсабында, «Уйташ» инвестмайданын оьрлентуьвге 2 миллиард маьнеттен артык инвестициялар киргистилеек. «Бу проектлер яшавга шыгарылганда, биз савлайы инвестиционлык производстволык зонасыннынъ тармактар бойынша оьрленуьвин коьрмеге болармыз. Аьли келеектеги йылда биз сонынъ тамамлав кезегине шыкпага эм Каспийсктеги курылыс материаллар заводынынъ биринши ис орын-

ларын коьрмеге болармыз», – деген Илья Кривошов.

Россия Президентининъ тапшыруьвы бойынша 2014-нши йылдынъ октябрь айында Внешэкономбанкы ман туьзилген бу коммерциялык тувыл организация янъы ис орынларды ашув эм айлак та авыр социал-экономикалык аьллери болган монокалаларга инвестицияларды келтируьв ниет пен тийисли шартларды туьзбеге деп ашылган. РФ Оькиметининъ 2015-нши йылдынъ 16-ншы апрелиндеги распоряжениеси мен сондай монокалалар сырасына Каспийск пен Дагестанские Огни калалары да киргистилген. Элимиздинъ регионларына бу фонд инвестиционлык проектлерди яшавга шыгармага етекши командаларды оқытув эм тийисли карыжлар йибериуьв аркасы ман ярдам этеди.

енъуьвлерининъ тарихи тувыл, ама солай ок енъуьвлерининъ, коьп баска туьрли этнослар ман конъысы болып яшап тынышлы курылыс яшавынынъ тарихи де уйренилмеге керек болады. Бу туьрли тарихти билуьв, озып кеткен бурынгыдынъ ислерине белги беруьвде сабырлык тутув, тарих дерислерин аьлиги, эндигиси баска кепте туьзилген заман шагында кулланып билуьв, сол ок заманда коьп халктар ман эм маданиятлар ман туьзилген тарих байланысларды уьзбев – мине сондай принциплерге таянып, аьлиги замандагы гуманитарлык билимди туьзуьв етимисли болар».

Конференция быйыл 12-13-нши октябрьде Черкесск каласында озгарылмага каралады.

А.МЕЖИТОВ,
«Ногай Эл» ФНКА Билимлендируьв департаментининъ етекшиси.

ПРИОРИТЕТЛИ ПРОЕКТ

Хайыры аз, зарары коьп

«Ясыртын» яде «кара» кыйын ак деп налог органлары налог салынган заманда эсапка кирмей, куллыкшыларга берилетаган тоьлевлерди атайдылар. Ол официаллык кыйын ак тувыл, ол «конвертлерге» салынып берилетаган эм сондай баска туьрли кыйын ак кеплери болады. Яшав коьрсеткенлей, ис катнасуьвларды право катнасуьвлардынъ баска туьрли кеплери мен авыстырув иске тутылган куллыкшыларды законодательство бойынша ис ыхтыярлары эм гарантиялары ягыннан тийисли кепте коршаламайды. «Ясыртын» яде «кара» кыйын ак деп аталатаган кыйын ак кеби куллыкшы келеекте пенсияга шыкканда да, аьли буьгуьнлерде ок та оны туьрли маьселелерге йолыктырады. Мысалы, ислеп турган законодательствога коьре куллык беруьвши аьдемлер мен ис катнасуьвларын туьзген аьдемлер парызлы социаллык страхованиесин алмага тийисли. Гражданыхтыяр кепли келисуьвлер бойынша ислеитаган граждандлар страхованиеде оьз эрки мен катнасадылар. Сондай куллыкшылар, эгер ис аьсеринде авырыса яде бир ерин авыртса, законодательстводы билмегенликтен патшалыктан социаллык ягыннан коршалав коьмегин алып болмайдылар.

Сондай схемалар организацияларга ортак бир социаллык налогын, парызлы пенсия страхованиесине страховой взносларды эм физический лицолардынъ келимлерине салынатаган налогты тоьлевлерден бас акашпага амал бередит. Сондай налогларды эм взносларды тоьлевлерден эрек кашкан организациялар тек патшалыкты алдап калмайдылар, ама оьз куллыкшыларынынъ социаллык канагатлануьвын осалландырадылар. Элбетте, аьдем аьли де яс, куьши де, куваты да тасып турган шакта тек буьгуьнги куьн акында ойлайды. Болса да ол озининъ официаллык кыйын акыннынъ оьлшеми мен онынъ келеектеги пенсиясы, авырыганы ушын тийисли кагыттынъ (сонынъ эсабында

авыраяклы болганы эм бала тапканы уьшин) тоьленуьви, турак уьй сатып алганда яде балаларын оқытканы уьшин карыжларын тоьлегенде налог вычетовларыннынъ оьлшеми тувра байланысли экенин мутпага керек тувыл. «Ясыртын» кыйын ак куллыкшы аьдемди ипотека эм баска потребительлер кредитлерин алуьвга, шет эллерге барув уьшин визады туьзетуьвге йолын ябады.

Куллык беруьвшилер страховой пенсия взносларын тоьлемегени яде заманында тоьлемегени граждандлардынъ пенсия ман канагатлануьвга конституциялык ыхтыярларын бузады. Страховой взносларды заманында эм толы оьлшеминде тоьлев – ол куллык беруьвшидинъ ога федераллык законодательствосы ман салынган тувра борышы.

«Ясыртын» кыйын актан тоьленмеген налог гарантиялы медициналык эм социаллык канагатланув коьмеклерининъ оьлшемин кемитеди. Ислемеге деп тутылган куллыкшылардынъ ис аьрекетин официаллык кебинде туьзетпей кулланыу – ол тек сол куллыкшылар ушын де тувыл, ама савлайы куллык беруьвшилер эм ямагат ушын зарарын бередит.

Сойтип, ис катнасуьвларын официаллы аьлинде туьзетпей ислемеге макул болган куллыкшы тек социаллык коршалав коьмегинен де айырылып калмайды, ол солай ок оьз балаларын эм ата-анасын да сыйламайды, неге десе сондай аьрекетин мен куллык беруьвшиге парызлы налогларды эм ййовларды эсапка йибермеге, яде соларды толы кебинде эсапка йибериуьвден бас акашпага амал бередит.

Биз баьримиз, куллык беруьвшилер де, иске тутылган куллыкшылар да ортак бир ямагатта яшайтаганымызды мутпага керек тувылмыз. Бизге онынъ кайдай болганы дал хайыр болмага керек тувыл.

Р.ШАНГЕРЕЕВ,
«Ногайский район»
МО администрациясынынъ аькимбасынынъ куллыгын юритуьвши.

Прохоровка туъбинде

Тарихте белгили Курск согысынын барысында 1943-нши йылдын 10-12-нши июль куънлеринде Прохоровка темир йол станциясы районында сав Экинши дуния кавгасында энъ де уйкен танклар согысы болып ойткен.

Сол куънлерде совет аскерлери алдыга коътерилген немец-фашист аскерлерининъ юрисин токтатып, озлери контратакага коътерилип турганда, душпан савлайы танкларын йыйнап бизим аскерлерге карсы таслайды. Согыс гитлершилердинъ «Кемпф» деп аталган 4-нши танк армиясы ман бизим 5-нши гвардиялы танк армиясы арасында болган. Эки яктан да бу уйкен танклар кавгасында 1200-ге (баска билдирувлерге коъре 1500-ге) ювык танклар эм самоход установкалары ортакшылык эткенлер.

Биринши согыс куънин-

де душпан бу ерде 400-ге ювык танкларын эм 10 мыннан артык адемлерин йойган. Совет танкистлери эм аскершилери немецлердинъ бу урувын япырып, 12-нши июльде озлери атакага коътерилгенлер. Сол куън согыс озининъ энъ де кайнавлы шагына етискен. 13 сабатке тамам душпан совет аскершилерининъ коршаланувын бузув ниети мен согыска тагы да 2 танк дивизияларын киргистеди. Болса да олардынъ бу атакасы да япырылады. 12-нши июль кешесинде немецлердинъ танк дивизиялары 10-15 шакырымлар кери тасланады. Согыс совет аскерлерининъ енъувы мен кутылган. Соъйтип Прохоровка станциясы туъбинде немец-фашист командованиееси Уллы Аталык согысында стратегиялык аьлди озъ пайдасына авдармага энъ ызгы кере шалыскан.

Вильнюс каласы босатылган куън

1944-нши йылдын 13-нши июлинде «Багратион» согыс операциясын армаган оърлен-те келип, совет аскерлери Литвадынъ бас каласы – Вильнюсти немец-фашист баскыншыларыннан босатканлар.

Фашистлер Литва еринде 100 мыннан артык яшавшыларды эм есирге туъскен совет аскершилери оьлтиргенлер, промышленность предприятиялерининъ 2-ден 3-нши пайын, турак уй фондыннынъ 40 процентин, Эски каладынъ архитектурасынынъ 81 эстелигин бузганлар.

Вильнюс ушин согыс – ол йогарыда белгиленген «Багратион» согыс операциясынынъ экинши кезеги. Соны 3-нши Белорусс фронтыннынъ (етекши-

си И.Д.Черняховский) аскерлери оьткергенлер. Вильнюс ушин согыста солай ок поляклардынъ Крайовой Армиясынынъ эм совет литов партизанларынынъ Вильнюс бригадасы да ортакшылык эткенлер. Калады босатувда 5-нши гвардия танк армиясы (етекшиси генерал-лейтенант П.А.Ротмистров) эм 1-нши ава армиясы (етекшиси Т.Т.Хрюкин) белсенлик коърсеткенлер. Юзлеген совет аскершилери эм офицерлери Совет оькиметининъ орденлери эм медальлери мен савгаланганлар. Бу согыс операциясынынъ сырагысында 3-нши Белорусс фронтыннынъ аскерлери Куънтувар Пруссиядынъ япсарларына шыктылар.

Ногай аскерлери де катнаскан

Муннан 606 йыл артта, 1410-ншы йылдын 15-нши июлинде орта оьмирлердеги Европада кенъ белгили Тевтон орденининъ Грюнвальд деген данъбылында (аьлиги Польша еринде) тарихке дайымга кирген уйкен согыс болып озган. Ол 1409-1411-нши йылларда Польша, Уллы Литов княжествосы ман Тевтон орденининъ рыцарьлери арасында юрген кавгадынъ тамамлав кезеги деп саналады. Сол куън Польша Королевствосынынъ эм Литов княжествосынынъ биргелес косылма аскерлери король 2-нши Владислав Ягайлодынъ эм уллы Литов князи Витовттынъ етекшилиги мен сав Европа халклары суьймейтаган Тевтон орденининъ рыцарьлерин бузгышлаганлар.

Бу айтылган согыста аьли 1399-ншы йылда Ворскла йылгада Эдиге аскерине карсы урысып, соннан тегеран бир кашып кутылган Витовт озси эм хыйлы

литов, поляк эм немец рыцарьлери де катнасканлар. Литва ман Польша ягында солай ок орыс, украин, белорус, валаш, чех-морав, венгер эм ногай (Токтамыс ханнынъ увылы Джелалдиннинъ атлы аскери), баъриси 32 мынъ аскерлер, Тевтон орденинде немец, француз эм баска рыцарьлер, баъриси 27 мынъ, болганлары белгили.

Согыстынъ тамамында Тевтон орденининъ 700 атаклы рыцарьлериннен тек 15 калган. Грюнвальд согысыннан сонъ Куънтувар Европадагы куышлер оьлшеми туърленди эм поляк-литов союзы регионда куватлы аскер-политикалык куышке айланды. Грюнвальд согысы орта оьмирлердеги Европада энъ уйкен согысларынынъ эм Польша, Литва, орыс, бизим ногай аскерлерининъ маънели енъуьвлерининъ бириси болады. **М.ЮНУСОВ.**

Онынъ уйкен байлыгы

«Яшав маънеси яшаганында тувыл, яшаганынъды сезгенде», – деп язган айтувлы В.Ключевский. Яшаганынъды сезуьв – ол ямагат ишинде озинъди танып билуьв, озъ уьстинликлеринъ эм янъгылысларынъа белги беруьв.

Бобтен де ясынъ 80-ге етип келгенде, ердеги яшавыннынъ коьп куънлери эм йыллары эсинъе туъседилер, олардынъ аьр бирисин коьнъилинъ мен сезесинъ. Сезбей де болмайсынъ, неге десе оьмиринъ солардан туъзилген. Мине бир вакытта ол тувган авылынынъ шанълы орамы ман шавып барады. Экинши вакытта сол авылдынъ эндиги картада йок экенин эслеп куърсинеди. Сексен йыл ишинде яшав да коьп ягына туърленеди экен. Олардынъ, аьлиги замандагы согыс балаларынынъ, оьмиринде ол танымастай туърленди.

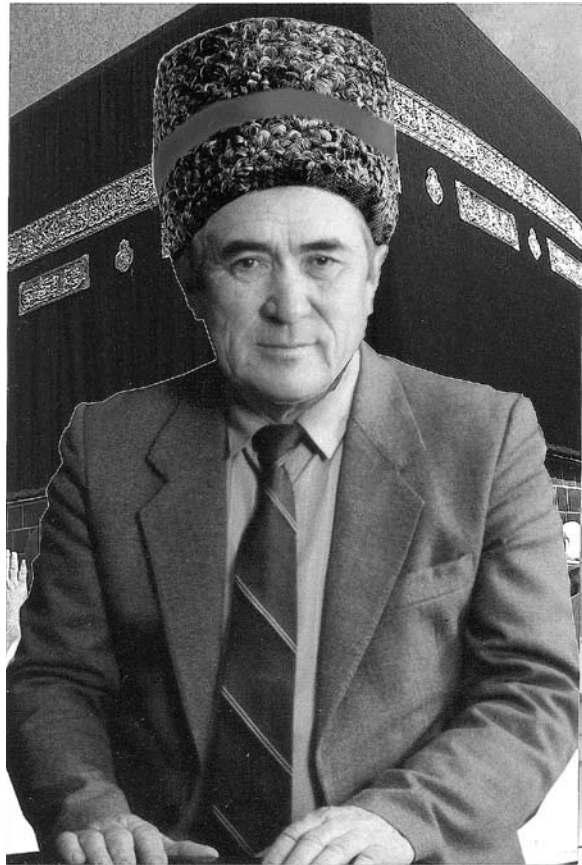
Терекли-Мектеб авылымыздынъ ясуьйкенлерининъ бириси Быдайхан Баймурза увылы Мавлимбердиев элге кыйынлы 1943-нши йылда Шобытлы авылдынъ баслангыш школасынынъ 1-нши классына барган. Сол йыл ол 7 ясына толган эди. Уллы Аталык согысынынъ кайнавлы шагына да карамастан, патшалыгьмыз балаларды окытувга, тербиялавга уйкен маъне берген. Соны 1946-ншы йылда кутарып, Быдайхан Тарумовка авыл орта школасына окумага кетеди. Мунда кырдан келгенлерге интернат йок эди. Бу школадынъ йогары классларында окыйтаган, сонъында халкьмызда белгили тарихши, окытувшы Бальбек Аджибайрам увылы Кельдасов Б.Мавлимбердиевке эм баска ногай балаларга мунда окувга йол ашады. Ол райОНО етекшиси мен соьйлеген сонъ бир орыс аьдемнинъ уйкен эски уйин оларга интернат этип бердилер.

Быдайхан Баймурза увылы аьлиги заман бийиклигиннен артта калган оьмирине карайды. Онынъ яслыгы оьткен 1950-нши кыйынлы йыллар. Авыл-элде ашлык болмаса да, ас, кийим яктан танъкылык, энъ керекли затлардынъ етисевлиги. Элимиз согыстан сонъ яраларын янъы эмлеп туры эди. 1954-нши йылда Б.Мавлимбердиев Тарумовка авыл орта школасында 10 классты аьруьв белгилерге окып битиреди. Оькимет сынавларын береятып, ол В.Маяковскийдинъ В.И.Ленин акында поэмасы бойынша сочинениесин бек ийги этип язган эди. Онынъ билимине тийисли баасын берип, Грозныйга пединститутка окувга йибердилер. Сондагы сынавларды да ийги белгилерге берип окувга туъседи.

– Тек мен неге ди окытувшы болгым келмейтаган эди, – деп эскереди яслыгын Б.Мавлимбердиев. – Заманлар да авыр болганга, мен озимди заочно окувга коьширмеге тиледим. Сол йыл мени авыл школасына куллыкка алдылар. Болса да мен окытувшы иси меники тувыл экенин анълап басладым. Сонъында школады койып, ерли колхозда иследим.

Бу ерде биз Быдайхан Баймурза увылынынъ яшавындагы биринши суьйимлиги акында айтпасак, хабар толы болмас деп ойлайман. Бир кере ол Терекли-Мектебке барганда, Маржан деген яс кыз бан танысады. Маржан (ол заманда Башантавова) мундагы 7-нши класста окыйтаган эди. Бир куън оны уйдегилери баска кедеге бермеге соьз бердилер. Маржан – туврашыл хаьсиетли, озъи яратпаган аьдеме бармага суьймейди экен. Кыз аьрекетлеп Быдайханга хат язады. Ол да оны куышли яратканга болар тез арада район орталыгына етиседи эм кызды уйине алып келеди. Яслардынъ сувдай таза суьйимлиги енъеди эм олар бирге яшап, уйкен татым аьел курадылар. Ян косагын Быдайхан Баймурза увылы авыл балалар бавына иске ерлестиреди. Соъйтип болып, озъи Грозныйдагы заготовительлердинъ техникумына зоотехник боьлигине окувга туъседи. Соны кутарган сонъ Б.Мавлимбердиевти Тереклидеги заготконторага юн сапатын тергевши лаборант этип йибердилер. Сол йылдан онынъ Ногай районындагы ис йолы басланады, тезден район орталыгына аьелин де коьширеди.

Б.Мавлимбердиев 1958-1970-нши йылларда туърли ис орынларында куллык этеди. Ога заготовитель, район савда тармагында, райисполкомда эм КПСС райкомында инструктор, ерли коммунхоз етекшиси болмага туъскен. Иселятып, 1961-66-ншы йылларда Москвадагы кооператив институтын кутарып, кенъ профильли экономист кесписин алган. 1970-нши йылдан 1980-нши йылга дейим Ленин атындагы совхозында боьлик управляющий, сонъ 1980-84-нши йылларда «Путь Ленина» совхозында директор

болып куллык эткен. Сонъында 6 йыл узагында ол районда авыл хозяйство продукциясын аьзирлев эм сонынъ сапаты бойынша бас патшалык инспекторы исин юритти. 1990-ншы йылда Быдайхан Баймурза увылын Ногай май заводына етекши этип беркиттилер. Сол заман кесеги элимиздинъ экономикасы, бобтен де авыл хозяйство тармагы ушин авыр йыллар эди. Райондагы айтылган хозяйстволар, олардынъ суьт фермалары бузылып тайдылар. Сол себеплерден тура ызында май заводуна да яптылар.

Б.Мавлимбердиев 1996-ншы йылда тийисли тыншаювына шыгады. Район экономика тармагында коьпйыллык намыслы иси ушин ол «Ис ветераны», 1976-77-нши йылларда эки кере «Социалист базласувдынъ отличниги» медальлери, 1996-ншы йылда ДР Авыл хозяйство министрининъ Сый грамотасы ман савгаланган. 1978-нши йылда онынъ тукумы эм аты КПСС Дагестан обкомынынъ Сый тактасына язылган. Он йыл узагында 1999-2009-ншы йылларда «село Терекли-Мектеб» СП МО администрациясындагы Ясуьйкенлер советин басшылаган. 2008-нши йылда мусылманнынъ асыл борышын толтырув ниети мен Меккага аьжилик кылмага барган.

Б.Мавлимбердиев пен байланыслы эндиги де бир ис акында. Онынъ агасы Шатемир (1924-нши йыл тувган) согыс йылларында сес-хабарсыз йок болган деп саналатаган эди. 1988-нши йылда «Комсомолец Дагестана» газетасында ол давда ян бергенлердинъ бир кесегининъ сырасын коьрип окыйды. Солардынъ арасында Ш.Мавлимбердиевтинъ тукумы да бар эди. Агасы акында билдируьвлер излестирип Быдайхан Баймурза увылы Москва областиндеги Подольск каласына, РФ Коршаланув министерствосынынъ архивине барады. Архивтен керекли справка алып, Кызыл Крест организациясына келеди. Кесек заман оьтип бу организациядан онынъ тувган агасы Шатемир Мавлимбердиев Словакиядынъ Михайловец каласында кардаш камырында коьмилген деген хат келеди. Б.Мавлимбердиев агасынынъ фронтта коьрсеткен йигитлиги ушин озъи ян берген сонъ тийисли этилинген «За отвагу» медалин де излеп табады. (Соннынъ акында материал газетамызда 2006-ншы йылда баспаланган). Бу медальге санинструктор Ш.Мавлимбердиев 1944-нши йылдынъ октябрь айында тийисли этилинген. Бир согыс куъни ишинде ол дав майданыннан онавдан артык яралы совет аскершилери кавыфсыз ерге шыгарган. Соннан 62 йыл оьтип агасынынъ медалининъ шайытламасы иниси Быдайхан Баймурза увылына тапшырылган.

Буьгуьнлерде Быдайхан Баймурза увылына туванганы 80 йыл толады. Сол шаклы яшав оьмирининъ аьр бир йылы, айы, куъни ога баалы, неге десе солар онынъ энъ уйкен байлыгы.

М.ХАНОВ.
Суьвретте: Б.Мавлимбердиев.

АСТРАХАНЬ ОБЛАСТИ

Ногай авылы – Сеитовка

Сеитовка – Астрахань областининъ Красноярск районьндагы авыл. Ол – Сеитовский авыл советининъ административли орталыгы, мунда ногайлар-карагашлар яшайдылар. Авыл Эдил-Ахтуба энгиллинде, Ахтуба йылгасынынъ онъ ягасында орынласкан.

Авыл Астрахань газ комплексининъ санитарлык-коршалав ерининъ япсарларында ерлескен. Комплекстинъ тоьгерек якка зарарлыгы тиетаган ман байланыста РСФСР Министрлер Советининъ токтасы ман (17.08.1990, № 309) Сеитовка Астрахань газ комплексининъ санитарлык-коршалав зонасыннан 8 шақырым еринде орынласкан яшавшылар пунктлар сырасына киргистилген, эм онда кургаклык эм сувсыз ерде ислеген ушин куллыкшылардынъ эм служащийлердинъ кыйын акына 1,35 коэффицент оьлшеми токтастырылган.

Автомобиль йолы бойынша Сеитовка авылыннан область орталыгы Астрахань каласына дейим – 48 шақырым, рай-

он орталыгы Кызыл Яр авылына дейим – 35 шақырым. Авыл уьстиннен Астрахань – Волжский – Энгельс – Самара регионаллык автойол оьтеди.

Сеитовка авылы 1788-нши йылда Берекет йылга туьбинде орынласкан, 1874-нши йыл аьлиги ерине коьширилген. Басында авыл кыслав ери эсабында болган, неге десе язлык-яй болжа-

лында ногайлар Ахтуба йылгасынынъ сол ягасы бойынша коьшип юруьвди бардырганлар. Авылда этнос туьркими – ногайлар-карагашлар яшаганлар.

Астрахань губерниясынынъ яшавшылар пунктларынынъ списогына коьре 1859-ншы йылда Сеитовка авылында 70 казан уьй, 6 межигит, 2829 эрлер эм 2395 кыскажылар болган.

1918-нши йылда Сеитовская волость (Бурингы Русь заманында бир патшалыкка бойсынатаган ер) туьзилген, онда Хожетай, Джанай, Малый Арал, Ясын-Сокан авыллар киргенлер. 1925-нши йылдан алып Астрахань губерниясынынъ Красноярск районьнынъ яшавшыларынынъ Сеитовка авылынынъ Депутатлар советине айландырылган.

Коллективизация болжалында Калинин атындагы колхоз уйгынланган. 1965-нши йылда Куянлы авылынынъ Сталин эм Ленин атындагы колхозлар ман бирлесип, Сеитовка авылында орталык усадьбасы ман «Ленинский путь» колхозы туьзилген. Басында колхоз балыкшылык пан каьрлеген, сонъында эгиншилик эм тувар мал асырав ман байланыста аьрекетлевге коьшкен. 1992-нши йылда колхоз «Ленинский путь» СПК-га айланган.

Аьлиги заманда Сеитовка авылында ногайлар-карагашлар эм казахлар яшайдылар.

БАБАЮРТ РАЙОНЫ

Уллы байрам белгиленди

Бабаюрт районьнынъ мынълаган яшавшылары Ораза байрам куьнин шатлыклы аьлде карсы алдылар. Бабаюртшыларды уллы байрам ман район аькимбасы Эльдар Карагишиев эм Бабаюрт имамы Муслим-хаджи Алтавов кутладылар.

Оьз соьйлевинде Э.Карагишиев Ораза байрам мусылманлардынъ уллы байрамларынынъ бириси экенин белгиледи.

– Рамадан айы ямагатымызда дослык, кардашлык, макулласув сезимлерин беркитеди, бизим янларымызды, юреклеримизди Кудай ийгиликке, иманлыкка толтырады. Киели Рамадан айынынъ биткени – ийги ислер этуьвдинъ, аьдемнинъ анъ байлыгынынъ оьсуьвининъ заманы. Аьлиги заманда бизим баьри сенимлеримиз, ойларымыз Кудайга каратылган, биз Алла-Тааладан акыйкат йолга туьспеге коьмек эт деп тилеймиз, – деп айтты район аькимбасы.

Байрам куьн Бабаюрт межигитинде коьплеген мусылманлар шатлыклы намаз кылдылар.

ТАРУМОВ РАЙОНЫ

Токсан йыллык мереке

Оьзининъ 90 йыллык мерекесин ис ветераны Тарумов район яшавшысы Хадижат Абакарова белгиледи. Мерекешиди кутламага район администрациясынынъ аькимбасынынъ орынбасары Зарбике Мунгишиева, УСЗН етекшиси Марина Чепурная, район Хатын-кызлар советининъ председатели Алла Чебанько, «сельсовет Юрковский» СП МО аькимбасынынъ орынбасары Ажанбек Расулов келдилер.

Конактар эсли яшавшыга Россия Президенти Владимир Путиннен кутлав хат окыдылар, йылы соьзлер айттылар.

Ажанбек Расулов мерекешиге берк ден савлык йорады. «Хадижат-тетей аьр кимге оьз йылы соьзин айтар эм юмсак куьлемсиревин савкатлар. Онынъ бас байлыгы – балалары, уныктары эм немерелери», – деди А.Расулов.

Хадижат Абакарова 1926-
КИЗЛЯР РАЙОНЫ

Авыл яшавшылары ман йолыгыскан

Янъыларда Кизляр районьнынъ аькимбасы Александр Погорелов Цветковка авыл яшавшылары ман йолыгыскан.

Авыл яшавшылары сувдынъ, ис орынларынынъ, ясларды колтыклав йоклыгы, ер участоклары берилмеви, тувар малдынъ авырувлары эм баска коьп туьрли соравлар ман байланыслы маьселелерди коьтердилер. Шыгып соьйлегенлердинъ коьбиси байыр ярдамшы эм эгинши-фермер хозяйстволарын юритуьв уьшин ерлер беруьв

ншы йыл Леваши районьнда Куппа авылында, эгинши аьлде тувган. Онынъ яслык заманы согыс йылларга келген. Кызалак уьйкенлер мен бирге окоплар казган, «Заря» колхозында ислеген. Онынъ колхозда ислеген стажына – 35 йыл.

Хадижат эрге барып, бес бала асыраган. 90-ншы йылларда онынъ аьели Юрковкага коьш-

кен. Онынъ ян йолдасы 1987-нши йыл дуьнядан кешкен. Кыскажылы оьз наьсибин балаларында, уныктарында, немерелеринде тапкан. Хадижат-тетейдинъ 14 уныгы, 30 немереси эм 1 немересининъ баласы бар.

Хадижат Курбановна ийги иси уьшин «Тыл куллыкшысы», «Ис ветераны» деген медальер мен савгаланган.

тивли туьркими эсабыннан эм власть ваькиллериннен ведомстволар ара комиссия туьзбеге кенъес этти. Сол комиссия, онынъ ойы ман, туьзилген аьлди тергемеге, баьри маьселелерди иштен ойласып карамага амал берер эди. «Комиссия куллыгынынъ сырагысында бир неше кенъеслер эм шаралар белгилер эм соларды яшавга шыгарув уьстинде йыйналган маьселелерди шешпеге йол ашылар эди», – деген А.Погорелов.

ЧЕЛЯБИНСК ОБЛАСТИ

Нагайбак районьнда

Россияда Аьел, суьйим эм алааллык куьни кенъ аьлинде белгиленди. Бу байрам тек янъыларда, бир неше йыллар артта, белгиленип басланганына карамастан, элимиз еринде сыйлы байрамлар санына кирген, сонынъ ишинде Челябинск областининъ ногай татарлары яшайтаган Нагайбак районьнда да.

Сол куьн районьнынъ кайбир авылларында байрам шаралары болып оздылар. Фершампенуаз авылынынъ маданият уьйининъ директоры Татьяна Толмачевадынъ соьзлери мен, район маданият уьйининъ куллыкшылары сол куьнге байрам концертин аьзирледилер. Солай ок сол куьн концерттен сонъ аьел аьдет-йорыктарына багысланган янъы стела (эстелик) ашылган. Ол Нагайбак район администрациясынынъ ЗАГС боьлигининъ баславы ман салынган. Спонсор эсабында Фершампенуаз авыл поселениеси салынган скульптура эм янъы эстелик касында ерди ярастырув уьшин шыгарылган шыктажларды тоьледди.

Янъы скульптура касында уьйленеятканлар эм Нагайбак районьнынъ конактары сувьретке туьспеге болак ниетлери яшавга шыгарылаагы белгиленди.

ШЕЛКОВ РАЙОНЫ

Пайдасы бар йолыгыслар

Ново-Щедринский авылынынъ орта школасынынъ актывый залында муниципалитет куллыкшылары келип, граждандар байыр соравлары бойынша кабыл этилиндилер.

Яшавшылар ман ызгы айлардынъ энъ маьнели соравлары ойласылдылар: кадастр службасында турак уьйди регистрациялав, авыл хозяйстволык язув иси, коммуналлык буйымлар уьшин акша тоьлев, солай ок оьсип келеяткан несил арасында динде радикализмге эм интернет-ресурсларда негизленмеген соьзойлар орын табатаганга карсы алдын шалув куллык юритуьв акында.

Тагы да Ораза байрамы алдында муниципалитеттинъ социаллык тармак куллыкшылары ман йолыгысы болып озды.

Район администрация аькимбасы А.Израйловтынъ тапшырмасы бойынша оьткен ай ишинде йолыгыслар оьтилер педагогикалык, школага дейимги билимлендируьв, савлык саклав, маданият учреждениелер куллыкшылары ман, 25 ясына дейимги яслар ман.

Район администрация аькимбасынынъ орынбасары Ш.Арсункаев социаллык тармак куллыкшыларына белсенлиги уьшин разылык билдирди. Ондай йолыгыслардынъ маьнелигин белгиледи.

Аър бир тел согув маънели

2016-ншы йылдынъ 27-нши июнь – 31-нши июль куьнлеринде Ногай район еринде «Мак - 2016» алдын шалув операциясынынъ биринши кезеги обтип барады. Операциядынъ бас борышлары – наркотикли оьсимликлерди шашатаганларды аянлав, оларды яваплыкка тартув, наркотиклерди сататаган, саклайтаган, пайдаланатаган аьдемлерди аянлав эм дембиге йолыктырув.

Бу билдирувлер акында сиз «сеним телефоны» бойынша тел согып айтпага боласыз. Россия ОМВД Ногай рай-

оны бойынша «сеним телефоны» – **8-(256)-21-4-78**, бу телефонга кеше-куьндиз тел сокпага боласыз. Аър бир тел согув маънели.

Биз баърисин де операция барысында катнаспага шақырамыз, баъри билдирувлер де тергелеек, наркомания ман куьресуувде бирлесейик. Правосаклав органларга коьмек этинъиз, законга карсы наркотиклер айланысы акында билдинъиз.

А.КОЙЛУБАЕВ,

боьлик етекиисининъ куьлыгын юритуввииси полиция майоры.

Ясларды баъледен саклайык

Дагестан Республикасынынъ еринде 2016-ншы йылдынъ 16-ншы май – 15-нши июнь куьнлеринде оперативли кепте алдын шалув «Коршалав» операциясынынъ биринши кезеги обтти. Бу операциядынъ борышлары – яслар арасында террорист аьрекетин токтатув, ясы етпегенлер мен кыянатлык этуевдинъ себеплерин аянлав эм тайдырув. 2016-ншы йылдынъ 1-нши сентябринде «Коршалав» операциясынынъ 2-нши кезеги басланады. Экстремизм идеологиясын тутатаганлар – тек оьзининъ миллетин санайтаган аьдемлер, онынъ энъ де куьш-ли амалы – терроризм. Террор деген соьз латин тилинде «коркыныш» деген маънеди анълатады, террор гражданлардынъ паракатлыгына, яшавына, ден савлыгына карсы турады. Айлакта кавыфлы дин экстремизм, онынъ Ислам дини мен бир катыслыгы йок. Ислам шақырама оьлтирмеге? Атылувга? Балалардынъ, картлардынъ, аналардынъ коьзясларына? Йок, шақырмайды.

Бизим патшалыкта «Терроризм мен куьресуув акында» закон (25.07.1998 й., № 130-ФЗ) аьрекетлейди. Бу законда терроризм, теракт акында ашык айтылады.

Уголовлык Кодексине коьре, терроризм мен аьрекетлейтаганлар 20 йылга дейим тутнакка капаладылар. 14 ясына толган балалар уголовлык яваплыкка тартыладылар.

Балаларынъызга эс беринъиз, олардынъ ким мендослык тутатаганын тергенъиз. Балалардан соранъыз, оларга таныс тувыл аьдемлер янасама, коркыстама. Экстремистлер ара-

сында айлак куьшли психологлар бар, олар балаларды алдатпага боладылар. Сога коьре, сезгир болынъыз, балаларынъызды ялгыз калдырманъыз, кешелерде ялгыз кыдыртпанъыз. Балаларга орамда эм баска ямагат ерлерде таныс тувыл аьдемлер мен кайтип оьзин юритпеге керегин анълатынъыз.

Аьвлетлеринъиз бен аър заман соьйленъиз, оларга экстремистлер сырасына туьсуув – бир якка билет алув, артка йол йок деп анълатынъыз. Олардынъ бузылган яшавына бир акша да, бир алтын да тенъ тувыл. Бизим балалар окумага керек, яркын яшавга суьйинмеге керек, оларда балалык болмага керек.

Эгер сиз иесиз дорба коьрсенъиз, тийменъиз. Атылатаган затлар ман ойыншыклар, мобилъли телефонлар, кутыклар эм баска затлар толтырылмага болады. Эгер сондай пакетлерден, ойыншыклардан теллер шыгып турса яде саьат ислегени эситилсе, полиция куллыкшыларын шақырынъыз. Балаларды ерден пакетлер, дорбалар, кутыклар коьтерменъиз деп уьйретинъиз.

Энъ де маънелиси – балаларды олардынъ маъселелери мен бирге ялгыз калдырманъыз, балаларынъыздынъ янында болынъыз аър дайым, сол заман олар яманларга косылмас. Шоколады битирген балалар ман соьйлемеге заман табынъыз, олар аьли кырга кетип окыяк, каерде де оларга сыйлы эм абырайлы атааналар болынъыз.

К.АКМУРЗАЕВА,

ПДН куьбининъ тамада инспекторы.

«ЯХШЫЛЫККА ЙОЛДАС БОЛАЙЫК»

Аьдем тувганда да, оьлгенде де, уьйге аьдемлер келип, суьйинедилер эм кайгырадылар. Аър бир халк оьзинше аьдемди ызгы йолга салувдынъ аьдетлерин этеди.

Ногай аьлими, исламист-этнограф Ахмет Ярлыкапов оьзининъ «Ислам шоьл ногайларда» деген китабинде ногай халкында оьлим, яназы аьдетлери акында хабарлайды. Онынъ айтувына коьре, ногайлар оьлимди яннынъ шыбын кебинде аьдемнинъ кевдесиннен шыгып, йогарыга аспанга кетеди деп анълайдылар. Сога коьре, олар оьлген аьдемге «топырак болды» яде «кешти» деп айтадылар. Азраил келип, аьдемнинъ янын алды деп айтадылар, аьдем оьлген уьйде кан шашырап калады деп те айтылады, сонынъ уьшин мейитти шыгарган сонъ, уьйдинъ ишин йыйнап аладылар, сонда калган азык-туьлик арам болады деп айтылады эм тасланады. Сога коьре болар, аьдем оьлген уьйде уьш куьнге дейим бурынгы заманда ас асылмайтаган болган. Аьдемди оьлеектен алдын ялгыз калдырмайдылар, онынъ янында тувган-кардашлары болмага керек. Ога моллады аькеледилер, ол Кораннынъ 36-ншы «Йа Син» сурасын окыйды. Бу сура ман молла «ян шыгарады» деп айтадылар.

Аьдем оьлген уьйде аваз коьтередилер, соны ман ювыклар тек кайгысын коьрсетпейдилер, авылшыларга аьдем топырак болганы акында билдиредилер. Халк оьлгеннинъ кардаштувганларына бассавлык айтпага келедилер, алхам бередилер. Ювыклар аьдетинше 40 куьнге дейим кир киедилер, эр кисилер сакал йибередилер, уьйдеги биялалар ябыладылар, неге десе биялады ногайлар аргы дунья ман байланыстырадылар. Яназыдан алдын оьлген аьдемди аьрувлейдилер, сонъ ак кепинге орайдылар, аьдемди ювындырув савап деп белгиленеди.

Исламга коьре мейитти сол куьн ок коьммеге керек, экинши куьнге кеште яде туьнде оьлгенлерди калдырадылар. Ама аьлиги заманда коьбисинше экинши куьнге калдырадылар, узакта яшайтаган ювыклар келсин деп карайдылар. Мейитти коьмеек куьн яназы кылынады, бу парызлы намаз, мейитти азбарга шыгарган сонъ, оны яназыга келген баъри эр кисилер кыладылар, мейитти уьйден шыгараяткан заманда босагадынъ касында уьш кере ерге туьсиредилер. Тагы да бир соны ман байланыслы аьдет бар, уьй-

де авырыйтаган бала бар болса, оны мейиттинъ алдыннан уьш кере оьткередилер. Оьлген аьдем оьзи мен баъри авырувларды да аькетеди деп айтадылар, сонъ азбарда яде оьликте моллалар даур (даьвир) айландырадылар. Яназы куьн уьйде эт пен сорпа асылады, оны келгенлер баъри де ишпеге керек. Оьлгенди алдынгы заманларда арба ман аькететаган болган, коьп ерге дейим ювык деген аьдемлер коьтередилер, оьлген аьдемнинъ артыннан балта ман йолын шабадылар. Сол энди артка йол йок, калганларга ызы-йолы ярассын деп этиледи.

Яназы эткен сонъ, оьлген аьдем мен байланыс уьзилмей-

аьдетлери бар. Сол заман бизим 4 парызлы борышымыз бар – мейитти ювмага, кеплемеге, намаз кылмага эм элтеп коьммеге. Калган затларды, мысалы, онынъ дуасларын этуув, онынъ кардаш-тувганлары оьз ыхтияры ман этедилер. Эби йок болса, бир-бир дуасларын этпей коймага да болады.

Аьдем эртен оьлсе, туьске дейим, туьсте оьлсе, куьн онъганша коьмилмеге керек, неге десе аьдемнинъ яны оьз ерине етпеге алгасайды деп айтадылар. Бизде туьрлише болады, балалары келгенше каралады, келсе де, олар бир зат та этип болмайдылар, бар сондай аьдемлер, каранъызтагы, мен атамнынъ яде анамнынъ яназы-

«Тутсанъ аьдет – оьрленер оькимет» (халк авызыннан)

ди, бурынъгыдан алып оьлгенге дуас этедилер, астрахан ногайлар 3, 7, 20, 40, 100-нши куьнди эм йылын этедилер, оренбург ногайлар – 3, 7 эм 40-ншы куьнин, караногайлар – 7, 40, 100-нши куьнинде эм йылында дуас этедилер. 52 кешесин бираз сонъгы йыллар этип баслаганлар. Дуасларда оьлиди йоклап аьдемлер келедилер, бавырсак писириледди, сорпа эм дуьги асылады. Энъ де маънели деп 52 кешеси эм йыл дуасы саналады. Йылында «мине энди эншисин алды бизден» деп айтылады оьлген аьдем акында. Оьлген аьдемнинъ кардаштувганлары оьликке барадылар, окув окыйдылар. Бу аьдетлер бизге ата-бабалардан келген. Заман туьрленеди, сол заманлар ман аьдетлерге янъылыклар да кириледди. Яназыдынъ, сонъгы этилинетаган дуаслардынъ оьз аьдетлери бар, йылдан-йылга солар туьрли боладылар, биревлер яназысын кылып, асын сонъ иширтедилер, биревлер мейитти куьн онъганша коьмедилер, биревлер бир неше куьн саклайдылар, «оьли оьзи мен не аькетеек» деп, онынъ баъри асларын да этедилер, баскалары аьлиги заманда кыркы эм юзи этилмейтаган деп, тек 52 кешесин этип коядылар.

Мен районымыздынъ дин аьрекетшилерининъ бири-си Умар Наймановка «Аьлиги заманда сондай туьрленислер коьп, сол дурыс па эм аьдем оьлуув мен байланыслы аьдетлер баърисине де бир ме?» деп сорадым.

– Аьдем оьлген заманда, оны ман аманласувдынъ, ызгы йолга салувдынъ оьз маънели

сын кылар эдим деп тилейдилер. Сол заман карамага болады, неге десе яназы намаз кылув айлакта та маънели деп саналады. Аманласпага суьедилер оьлген мен, коьрмей калса да, ол оькинишли тувыл, уьшин дуньяда баърисин де коьрисеек бир-бири мен деп айтылады, – деп яваплайды У.Найманов.

Тагы да бир затты эрши деп ойлайман дуасларда: туьйиншик беруув койылса экен. Сол затты баъримиз де айтамыз, ама койып болмаймыз, ызгы заманда кумашларды тойдай этип, кутыклардынъ ишинде аькеледилер. Шыкыр-шыкыр этип бередилер олтырганларга, олар да шыкыр-шыкыр этип пакетлерге саладылар.

Мен макаламда бизде ата-бабалардан калган аьдетлеримиз коьп, ама биз оларды тийисли кепте куллансак, ийги болар эди деген ойды коьрсетпеге суьйдим, сосы язганым яшавшыларда, дин аьрекетшилерде оьз ойларын тувдырар деп ойлайман, эм олар сол ойлар ман боьлиссе экен деп шақыраман.

Оьлген аьдемнинъ уьйине барып, ювыкларына бассавлык йорап кайтканда, бир-биримизге «Яхшылыкка йолдас болайык» деп айтамыз. Бир соьз де ногайымда босына айтылмайды. Тек уьй ислерине тувыл, бир-биримизге де яхшылык йораймыз. Ийги аьдет сол, яхшылыклар коьп болсын, ама кайгылы куьнлерде де оьзимизди тийисли этип юритип болсак, оьлилеримизди сыйласак, тирилеримиз де сав болар.

Г.БЕКМУРАТОВА.

Кара ниетли мараздан сакланайык

Бу куьнлерде аьдемлер энъ де кавыфлы деп онкология маразларын санайдылар. Оькенишке, оннан куткарылуw йок дегенлер де аз тувыл. Онкология маразы баслапкы кебинде аянланган эм авырувдан заманында эмленип баслаганлардынъ сырасыннан ийги болганлар аз тувыл экенин авырыганлардынъ, олардынъ кардаштугванларынынъ эсине салар уьшин биз врач-онколог Альфира Сейпуллаевна Янмурзаева ман йолыгысып, хабарластык.

Сорав: Бизим районда онкология авыруwлы болганларга кайдай ярдам этилмеген эм сол авыруw бойынша районнымызда кайдай аьллер экенин айтып озынъызышы.

Явап: «2016-ншы йылдынъ 26-ншы февралинде шыккан «Дагестан Республикасынынъ Оькиметининъ «ДР яшавшыларына онкологиялык коьмегин этуw акында» карарын яшавга шыгарув акында» ДР савлык саклав министерствосынынъ буйрыгына (28.03.2016 й. №315-Л) негизленип, ДР-нынъ «Ногайская ЦРБ» ГБУ аьлиги заманда онкологиялык

службасы ДР савлык саклав тармагынынъ приоритетли йолларынынъ бириси бола таганын белгилейди. Республикамызда яшавшыларга специальли онкологиялык ярдамды «Республикалык онкологиялык диспансер» ГБУ этеди. Районнымызда болса онкологиялык авырувларды баслапкы кезеклеринде аянлав бойынша эм оьлим кадерин тоьмен этер мыратта куллыклар юритиледи. 2016-ншы йылдынъ 5 айы ишинде «Д» эсапта онкология авырувлар ман 151 аьдем алынган. Юрмейтаган авыруwлыларды каравдынъ сапатын ийгилендирер

мыратта, ДР-нынъ «Ногайская ЦРБ» ГБУ патронаж бригадасы курылган. Онынъ сырасына онколог, хирург, участок терапевтлер, гинеколог, невропатолог киреди. Ногай район орталык больницасынынъ терапевт боьлигинде авы-

рыганларды карав уьшин 2 койка-ер айырымланган. Тагы да ЦРБ бойынша онкофтизиопульмонологиялык комиссия ислеиди. Мунда коькирек маразынынъ эмлев йосыклары каралады. Комиссиядынъ председатели – бас врачтынъ орынба-

сары Ф.Межитова, агзалары – райтерапевт К.Сабутова, райфтизиатр С.Шураева, онколог А.Янмурзаева. Коькирегинде онкоавырувлар ман шексиндирген 6 авыруwлылар Республикалык онкодиспансерга йиберилген.

Сорав: Авыр авыруwды баслапкы кезеклеринде аянлав уьшин эм онынъ алдын шалар мыратта не этпеге тийисли?

Явап: Бу авыруwды баслапкы кебинде аянлав мыратта йыл сайын яшавшылар скрининговый тергевлер (ФЛГ, маммография, УЗИ, «анализ крови на онкомаркеры» тергевлерин диспансеризация бойынша оьтпеге тийислилер. Маммография тергевин 2 йылда бир, эгер авыруwга шексинуw табылса, йыл сайын оьтпеге керек. Мараздынъ алдын шалар уьшин, ден савлыкты саклаган яшав кебин юритуw тийисли. Олай дегенимиз, спорт панкаьр шегуwв, яман касиет-

лер: алкоголь ишимликлерди кулланувды, таьмеки тартувды коюw. Дайымлык авырувларды тергев, оларды эмлев «рак» маразыннан сакланувдынъ бир амалы болады.

Сорав: Альфира Сейпуллаевна, сизинъ ойынъызга коьре, онкология маразлы аьдемге оьзининъ авыруwын билсе яде билмесе яхшы ма? Биревге де сыр тувыл, авыруwын билгеннинъ коьньили бир затка да болмайды, биревлери куьннен-куьнге соьнип те баслайдылар.

Явап: Авырыган аьдем тийисли кепте эмленуwвге карар мыратта, оьзининъ аьлин билмеге керек деген ойда тураман. Авырыганларды коьтергишлев уьшин психологлар ислеидилер. Кардаш-тувганлары да, оьзек те, коьтергишлев яктан уллы коьмек этпеге борышлылар.

Хабарласувды Н.КОЖАЕВА юриткен. Суьвретте: А.Янмурзаева.

БИЛСЕНЪИЗ, ПАЙДАЛЫ

Бурынгы эмлевшилер сулыбыннан

Буьгуьн аптекалар туькенлерге айланганлар демеге болак. Уьндириклери химия-фармацевтика промышленностининъ продукцияларына толганлар. Энъ де оькенишлисиз, аптекалар, аьвелгинше, врачтынъ язган рецептлери бойынша микстуралар, порошюклар, ягатаган дарманлар этпейдилер. А бурын заманларда аьдемлер калай эмленгенлер?

Коьп оьмирлер артта эмлевдинъ негизинде табият амаллары болганлар, авырыган аьдемди эмлер уьшин врач оьзи дарманлар аьзирлеген. Гиппократтынъ 2,5 мынъ йыл артта язган илми ислерининъ буьгуьн де уйкен маьнеси бар. Бурынгы Грециядынъ эм бурынгы Куьнтувардынъ эмлевшилерини мынълаган дарманлы оьленлер акында язганлар. Аьлиги заманда янъылык болып коьринген затларды атаклы врачлар эртеден тергегенлер, олардынъ коьбинининъ коьрсетуwвлерин аьли де кулланадылар.

Энъ де кенъ яйылган рецептлер – эмлев сиркесувы (уксус). Сиркесувды Б.В.Болотов эсине туьсирип, яшавда кенъ кулланды, савболсын. Бурынгы заманларда да коьплеген оьленлерди сиркесув ман яде юзим шагыры ман карыстырганлар.

Тоьменде оьленлерден эмлев ишимликлерин калай аьзирлемеге болаягы акында бурынгыдан рецептлер.

Ювсан (полынъ)

Янъы юлкынган ювсанды увакланъыз, уьстине сиркесув яде юзим шагырын куйынъыз. Ишимлик муьшелеринъыздеги таслардынъ да шыгуwларына себеп этеек.

Асказанынъыз авырытаган болса, ювсаннынъ эгитпесин 30 куьн бойынша ишпеге керек.

Ювсан ман шагыр, коьп маразлардан сонъ кан айланысын йорыклайды, оьгтинъ йолын эмлейди, коьзлердинъ сарысын тайдырады.

Бурынгы Римде ювсаннынъ соьлин шабысуwда енъгенлерге баргы кебинде бергенлер.

Кышыткан (крапива)

Бурын заманларда эмлевде кышытканды да кенъ кулланганлар. Кышыткан ман карыстырылган эмлев сиркесувын, оьпкелердинъ авырыганыннан, йоьткириктен, шеклердинъ сискениннен пайдаланганлар. Сол эгитпеге шуьбекрети сувлап байласанъ, иринди шыгарады.

Каратаспа (подорожник)

Бу оьсимликтинъ сиркесув

эгитпесин туз бан бирге асказан авырыса, аьдем кан туькирсе, оьпкелер сыркавланса кулланадылар. Сол эгитпе – иш оьтуwвден, иштинъ курылдавыннан, кекиректен ийги эм.

Каратаспадынъ урлыклары шагыр ман бирге кувык, буьиреклер авырсалар, ярдам этдилер. Урлыкларды сиркесув ман эгитпеге болады. Сол эгитпеге шуьбекрети салып, сисик ерлерге, сызлайтаган бувынларга, бас авырыса, манълайга саладылар.

Сиркесув ман каратаспадынъ эгитпесин арыган аякларга да ягатылар.

Ак шешекей (ромашка)

Ак шешекейге бурында анадынъ шешекейи деп айтканлар, неге десе бу оьсимликти кыскакльдынъ туьрли маразларыннан кулланганлар.

Шагыр ман ак шешекейдинъ эгитпесин кувыктагы тасларды шыгарув уьшин, шеклер сиссе, асказан авырыса кулланадылар. Янъы юлкынган оьсимликти уваклап, эки уйкен касык аладылар да уьстине 1 стакан шагыр куядылар. Эгитпеден 1-2 уйкен касыктан 40 куьн бойынша ишедилер.

Йогадыдагы рецептлер Гиппократтан, Галеннен, Диоскоридтен, Авиценнадан, Тибет врачларыннан алынганлар.

Тенъиз савлык савкатлайды

Язда мынълаган аьдемлер тенъиз ягасына бармага асыгадылар тек тыншаюw тувыл, савлыгын беркитуwв ниет пен де – тенъиз сувынынъ пайдалыгы акында таварыхларда да айтылады.

Кайтип баалайдылар тенъиз сувын туьрли кеспили эмлевшилер? Стоматологлар авызды тузлы тенъиз сувы ман тез-тез шайкамага керек деп маслагат бередилер. Олардынъ белгилеви мен, тенъиз сувунда коьп минераллы затлар бар, сонынъ уьшин тислерди авырувдан эм ак кебинде саклайдылар. Савлыкты беркитуwв уьшин тенъиз сувынынъ 20-24 градус йьлуwлыгы болганы аьруwв. Ама 24 градустан артыкка йьлынган тенъиз сувунда авырув болдыруwшы микроорганизмлер коьбееди. Сонынъ уьшин шомылганда ондай сувды ютпага ярамайды.

Сынавлар коьрсеткенлей, тенъиз сувынынъ эмлев пайдалыгына етисуwв уьшин 10-15 минута шомылса да болады. Эсте саклав керек: аьр авыруwга сув температурасы келили болмага тийисли. Айтпага, шеккиси артык аьдемге салкын сувда шомылмага керек. Ревматологлар, иммунологлар да тенъиз сувынынъ пайдалыгын белгилейдилер.

Тенъиз сувы пайдалы гормонлар белсенлигин арттыруwда да. Бизге энъ керекли элементлердинъ бириси – йод, ол тенъиз сувунда йодобром кебинде бар. Сонынъ уьшин тенъизде шомылуw ман байланыслы заман кезеги мый эм «щитовидная железа» муьшесининъ аьрекети ийгиленуwв аркасында энъ наवासыз аьдемди ийги аьлге аькеледи.

Тенъиз сувы авырувларды болдыруwшы микробларга карсы компонентлерге бай. Тамак шайкаwда, тыныс алуwда да тенъиз сувы бек пайдалы.

Тенъиз сувы, эмлев аьрекетин бардырып, 15-20 минутага созылады. Ама оннан сонъ душ сувы ман шомылмага керек. Сувда турып, аьдем шаркы тек пайдалы затларды алып калмайды, аьдем териси де зарарлы токсинлерден босалады терлев эм туз бан бирге. Ванна яде бассейн ишиндеги тенъиз сувы тек 24 саьат пайдалы, ондагы сувды куьнде де авыстыруw керек.

(«Дагестанская правда» газетасыннан).

ВРАЧТЫНЪ МАСЛАГАТЫ

Окуwшыдынъ савлыкка пайдалы яшав йосыгы акында

Савлыкка пайдалы яшав йосыгын тутув, аьр бир аьдемнинъ савлыгына маьнели, боьтен де онынъ шаркы эм психикасы берк аьли де туьзилмеген бала заманында.

Окуwшыдынъ савлыгына пайдалы яшав йосыгынынъ соравында окутуwшылардынъ эм

ата-аналардынъ борышында 3 маьнели йолы белгиленеди. Бириншиси – ийги тыс аьллер туьзуwв (тамакланув, кийим, келисли муьлк), экиншилэй – тийисли заман ислев эм тыншаюw, уьшиншилэй – савлыкка не пайдалы, не зарарлы экенин аьнълатув.

Окуwшыдынъ тамакланувы пайдалы азы-

ктарга бай болмага тийисли. Аьр бир бала физкультура ман каьр шегуwв керек. Бос заманында ол спорт секцияларга барса эм таза авада ойнаса, бек яхшы. Тагы да бек керекли саьбийге шыныгуw. Шыныккан балага сувык тиймеге амырак болмайды. Оьзек те, ден савлыкты беркитуwвге тазалыкты тутув

да демевлик этеди. Бек зарарлы окуwшылардынъ савлыгына таьмеки тартув, спиртли ишимликлер кулланув, олар саьбийлердинъ оьрленуwвин осаллатады, туьрли авырувларга эм оьлимге де келтирмеге боладылар.

А.БУЛАНБАЕВА,
врач-педиатр.

Дорогие братья и сестры!
Приглашаем Вас на празднование
великого праздника УРАЗА-БАЙРАМ

Программа проведения праздника:
9:00-12:00
 Открытие праздника, поздравления,
 выступления имамов, розыгрыш призов.
12:00-13:00
Праздничный стол.
13:00-16:00
Спортивные мероприятия:
 стрельба из лука, метание камня,
 армрестлинг, перетягивание каната,
 табан тирес.
 Для детей багуты,
 игры, эстафета, тир, конкурсы.

Место проведения - центральный стадион
села Терекли-Мектеб Ногайского района.
Дата - 16го июля 2016 года.
Начало в 9:00 ч.

Терекли-Мектеб авыл яшавшысы
Быдайхан Баймурзаевич Мавлимбердиевке
18-нши июльде 80 яска толаягы ман

Елпилдеп келди мерекенъ
 Сексенинъди коьрейик.
 Бу эстеликли куьнинъди
 Коьнъиллик пен боьлейик.
 Алдыдагы йылларынъ
 Куванышка толсынлар.
 Ийгиликте касынъда
 Тувганларынъ болсынлар.

1965-йыл

Кутлавшы: Б.Эльгайтарова.

Терекли-Мектеб авыл яшавшылары
Фаризат эм Апаздин Мусауровларга
50 яска толганлары ман

Кудай берсин
 Сизге кувнак куьнлерди.
 Коьп наьсипти
 Буьгун сизге йораймыз.
 Сизди сыйлап,
 Кутлав соьзлер багыслап,
 Мереке мен
 Ак юректен кутлаймыз.

Кутлавшылар: бирге окыган тенълери.

Кумлы авыл яшавшысы
Сулейман Сейдахметович Динисламовка
18-нши июльде 35 ясына толаягы ман

Йыллар куьзги
 Япытраклардай,
 Шашылдагы ян-якка.
 Олар янган юлдызлардай,
 Малкылдайды узактан.
 Маьне бермей сен заманга,
 Яша, суьйин, Сулейман.
 Кетсин йыллар
 Эш кайтпаска,
 Болшы дайым сен аман!

Кутлавшылар: анасы Сальят, аьптелери -
Лиза, Рита, Бурлиант, йиенлери.

Терекли-Мектеб авыл яшавшысы
Даниял Рустамович Башиевке
17-нши июльде 1 яска толаягы ман

Кишкенекей Даниялды
 Тувган куьн мен кутлаймыз.
 Сосы куьнде кедемизге
 Ийгиликлер йораймыз.
 Оьс, кедемиз, оьши сен,
 Куьннен - куьнге куванып.
 Давазынъ ман, соьзинъ мен
 Баьримизди юбантып.

Кутлавшылар: атайлары Акберди, Руслан, тетейлери Азинет,
Амигуль, энеси Антонина, езгеси Фариг, абапары Зарема,
Юьгуз, акасы Анихан, атасы Рустам эм анасы Аьбина.

Степное авыпынынъ кишкей яшавшысы
Яна Даниловна Мытыевага
2-нши июльде 1 яска толганы ман

Кайдай аьруьв атынъ бар,
 Яна, сени суьемиз.
 Тувган куьнде, алтынтоп,
 Ак бетинънен оьбемиз.
 Аьр йылда да тувган куьнинъ
 Тойдай болып тойлансын.
 Тувган куьнге келген аьдем
 Ак юректен шатлансын.

Кутлавшылар: атайы, тетеси, нагашатайы, энеси.

ИЗВЕЩЕНИЕ о проведении открытого аукциона по продаже права на заключение договоров аренды на земельные участки из земель сельскохозяйственного назначения

1. Форма торгов – открытый аукцион по закрытой форме подачи предложений по цене.
 2. Организатор торгов – администрация муниципального образования сельского поселения «сельсовет Ортаюбинский».
 3. Решение принято постановлением администрации муниципального образования сельского поселения «сельсовет Ортаюбинский» от 04.07.2016 г. № 18.
 4. Место проведения аукциона – РД, Ногайский район, с.Орта-тубе (здание администрации), дата проведения аукциона – 11.08.2016 года, время проведения аукциона – 09 ч.30 мин.
 Предмет аукциона:
 Лот № 1 – земельный участок категории земель сельскохозяйственного назначения, с разрешенным использованием для выпаса скота, с кадастровым номером № 05:03:000003:1020, общей площадью 9980688 кв.м. пастбища, находящийся в местности Бажиган на территории МО СП «сельсовет Ортаюбинский».

Начальная выкупная стоимость права аренды земельного участка составляет – 72800 (семьдесят две тысячи восемьсот) рублей, шаг аукциона составляет 5% - 3640 руб. Сведения об обремененности отсутствуют. Сумма задатка составляет 20% - 14560 руб.
 Лот № 2 – земельный участок категории земель сельскохозяйственного назначения, с разрешенным использованием для выпаса скота, с кадастровым номером № 05:03:000003:1025, общей площадью 9980688 кв.м. пастбища, находящийся в местности Бажиган на территории МО СП «сельсовет Ортаюбинский». Начальная выкупная стоимость права аренды земельного участка составляет – 104000 (сто четыре тысячи) рублей, шаг аукциона составляет 5% - 5200 руб. Сведения об обремененности отсутствуют. Сумма задатка составляет 20% - 20800 руб.
 Лот № 3 – земельный участок категории земель сельскохозяйственного назначения, с кадастровым номером № 05:03:000003:1021, общей площадью 8928217 кв.м. пастбища, находящийся в местности Бажи-

ган на территории МО СП «сельсовет Ортаюбинский». Начальная выкупная стоимость права аренды земельного участка составляет – 93600 (девяносто три тысячи шестьсот) рублей, шаг аукциона составляет 5% - 4680 руб. Сведения об обремененности отсутствуют. Сумма задатка составляет 20% - 18720 руб.
 5. Заявки на участие в конкурсе принимаются в запечатанном конверте с 11 июля 2016 года по 11 август 2016 года по адресу: РД, Ногайский район, с.Орта-тубе (здание администрации) по рабочим дням с 8.00 до 17.00 по московскому времени. Вместе с заявкой подаются следующие документы:
 Для физических лиц – документ удостоверяющий личность, либо доверенность представителя.
 Для юридических лиц – заверенные нотариально копии учредительных документов и свидетельства о государственной регистрации юридического лица.
 Документ, подтверждающий внесение задатка для юридических и физических лиц.

6. Задаток вносится по реквизитам: УФК по РД (администрация МО СП «с/с Ортаюбинский», л/сч. 03033928300), ИНН – 0525001131, КПП – 052501001, ОГРН – 1020501444325, отделение НБ – Республики Дагестан, г.Махачкала, БИК – 048209001, р/сч. – 40204810400000000497, л/сч. – 03033928300, назначение платежа – обеспечение аукционной заявки.
 7. Договор аренды заключается по истечении 5 дней со дня подписания протокола результата аукциона.
 8. Дата, время и место определения участников аукциона – 11 август 2016 года в 9 ч.30 мин по московскому времени по адресу: РД, Ногайский район, с.Орта-тубе (здание администрации).
 9. Предоставление документов для принятия участия в аукционе, оформление заявки, договора о задатке и месте проведения аукциона по адресу: РД, Ногайский район, с.Орта-тубе (здание администрации).

ШАИР – бийик коьнъилдинъ патшасы

Эльмира КОЖАЕВА

Мархаба АЙТУГАНОВА

Кешир мени

Анама

Кешир мени, аьруввим,
Сылкылдап мен йыласам,
Сени шоьлден излесем,
Тавып, гуьлдей яйнасам.

Боьлик-боьлик туьслерде.

Кешир мени, терегим,
Суьйим юрек кемире.

Анъсыздан колым созсам,
Аьйдийлеген суьювим
Ашса коьзин уйкыдан.

Кешир мени, ялгызым,
Айга толган туьнлерде,
Юлдыздай ушып кетсем,

Тамырын онынъ ширитсенъ,
Талар юрек бу куьнде.

Кешир мени, алтыным,
Яшав сынган саваттей.
Бар ойларым туьйилген,
Яным – куьйген коьмирдей.

Кешир мени, аявлым,

Ялгызлыкты излеймен

Аядай уяма, куьпелектей куьлпилден,
Кундыз кешите конган эди наьсибим.
Мен оиладым – бу да мага бир себеп,
Юрек калды тек савспеклеп, Кудайым...

Эркинлигим, ала аттай, ювенсиз
Эркелейди, наьсип сезбей, кадамсыз...

Туталанып, мен тырнайман ястыкты,
Мен каргайман сенсиз оьткен яслыкты.
Сав кевдемди каравынъ ман солкыттынъ,
Туьнлеримде неше оилар тувдырдынъ...

Савспекледи оиларым да сол мезгил,
Ынынмадым наьсип созган колга да,
Ол да айтты – бол аьше яхшы кешли,
Тек кешелер онсыз яхшы болмады.

Эш айтпайман оьпкелеген наьсипке,
Кайтып келиш, энъ аявлынъ болайым.
Тек янымнынъ ябылмайды эсиги,
Аьйдилевди куьте суьйим бесиги...

Кешелер де сувдай акты таявсыз,
Кимлер келди, кимлер кетти явапсыз.

Кешки язувлар

Аksam ерге туьскенде,
Куьмис юлдыз куьлгенде,
Коьзлерим терезеден
Ялдайдылар тенъизде.

Сен артынънан етер ме?

Созылады неше де.
Солкылдаган туьслерим
Сынайдылар кешеде.

Арамызда – ягалар,
Буйратланган толкынлар,
Туьнди боьлген коьп оилар,
Оьтилмеген коьп йоллар.

Саниетли соьзлерим
Сенимсиз соьйленер ме?

Куьрап калган яс яным,
Уьмитинъди сен уьзбе.
Уршыкланган яслыгым,
Оьмиринъде туьйилме.

Карагайдан кайыгым,
Ел эспесе, юзер ме?
Карагустан канатым,

Саьвле сепкен куьнлерим
Сыпатынъды суьтлер ме?

Алмасыз терек болмас,
Саьбийсиз бесик толмас.
Эки юрек дунияда
Косылмай бир де калмас.

Сансыз оьткен туьнлерим

Гульфира БЕКМУРАТОВА

Саклавшы маьлегим

Ап-ак болып

ак карлар

Аямда, аявлым, колларынъ,
Йьлувын юрек пен сеземен.
Сен меним саклавшы маьлегим,
Бармаklar бир-бирлеп оьбемен.

Ап-ак болып
Кыс туьседи аяма.
Тонъдырады
Буздай болып колларды.
Юрек толып,
Сени эске аламан.
Сагынаман
Узак болган атынъды.

Эситпеймен,
Тутлыкты ялган соьзлер.
Ак куьртикте
Соьнип калды ялыны.

Янымды тизине шоьктирип,
Ашытар юректи яралар.
Суьйимди есирге туьсирип,
Кушагым сувыклыкка толар.

Эсинъдеме
Ак юлдызлы кешелер
Алгасамай
Наьсип отта янганы?

Колымдагы
Кишкей карлар – юлдызлар
Туьрли туьс пен
Ынжсы болып янады.
Ап-ак болып
Кыс туьскенде аяма,
Тонъган юрек
Ак суьйимге толады.

Сол заман колларынъ, аявлым.
Аямды аявлап йылытар.
Мен кетермен, йылар ялгызлык,
Аямда ак сезим сакланар.

Меним дуныям

Меним дуныям –
Данъкы арткан Ногайым.
Шебер соьзли
Аслан юрек йыравлар.
Меним дуныям –
Кенъ яйылган данъылым,
Эркин аккан
Таза сувлы йылгалар.

Янып мени йылыткан.
Меним дуныям –
Тогайда ак шешекей.
Таза йырлар
Юрегимди йылаткан.

Аьр бириси
Юрегиме аявлы.

Меним дуныям –
Тыныс алган буйратлар.
Боьригоьзлер –
Кызыл канлы тамшылар.
Меним дуныям –
Саьбийлер мен аналар.
Аталардан
Калган оьткир кылышлар.

Меним дуныям –
Энем берген насихат.
Намаз кылып,
Наьсип мага тилеген.
Меним дуныям –
Шоьлде шапкан юйрик ат.
Куьн саввле мен
Эркинлиги эгилген.

Меним дуныям –
Мени суьйген ювыklar.
Аданаclar
Коьнъилимди оьр эткен.
Меним дуныям –
Шав-шув эткен балалар.
Эсейгенде
Балалыкка аькелген.

Меним дуныям –
Тынышлык сав дуныяда.
Ямгырлар ман
Тазаланган коьк аспан.
Меним дуныям
Сарк-сарк эткен баладай.
Коршалайды
Куьлкиси мен казадан.

Меним дуныям –
Аман турган аьптейлер.
Синълилерим

Меним дуныям –
Алал юрек кыймаслар.
Кыйынлыкта
Тирев болган досларым.
Меним дуныям –
Оьлигимде сынтаслар.

Мархаба АЙТУГАНОВА

Анама

Тамырымда кан юзуьвин куьшлендирген,
Коьнъилиме куьез берип эндирген,
Юлдызлар ман яркк янып макулласкан,
Анам, анам, сени бир де мутпаспан.

Бал секердей таьтли озган бала шагым,
Домбырадан шыккан сазлы шынъларым.
Сол шагымда куьн саввеледей йылытырап,
Акыл бердинъ, анам, мени асырап.

Юрегимде оьрленген шоьл гуьлиндей,
Кешелерде коьрген таьтли туьсимдей,
Кешуьв келсе, йол тапкан,
Кенъес келсе, соьз тапкан,
Мен наьсипли анам берген йылуь ман.

Сейирсинип оьрейинънинъ кенъине,
Туьз ниетли нур шашылган юзинъе.
Ясуьйкенге кол берген,
Саьбийлерге дем берген
Анам меним, оьктемсиймен сени мен.

Меним балам

Меним балам –
Канатларым аркамда,
Меним балам –
Юлдызларым аспанда.
Меним балам –
Мен тилеймен
аьр заман,
Болсын сага
Ден савлык деп
Кудайдан.

Енъил этиши
Бараяткан сокпагын,
Шувак ягып
Яркыратышы
йолларын,
Куьнлегенлер
Куьлле отка
туьссинлер,
Коьтермеген
Юреклери соьнсинлер.

Аллам меним,
Сакла оны бавледен,
Коршала сен
Баламды кателерден.
Коьзден, соьзден,
Яман куьниши аьдемнен
Йиттей болып
Арттан келип тислеген.

Кыскартсам да
Кудай язган ясымды,
Мен берермен
Балам уышин янымды.
Балам меним –
Канатларым аркамда,
Балам меним –
Юлдызларым аспанда.

Ана тилим

Бу дуныяга энгенмен
Ногай миллет
болып мен.
Кенъ шоьлимде
оьскенмен,
Оьктем ногой
кызы мен.

Шоьллигимде эмеклеп,
Бесигинъде эдуьвлеп,
Бириниши соьз эжиклеп,
Тыныс алдым эруьвлеп.

Ана тилим –
туьган тилим,
Бердинъ мага
сен билим,
Ана тилим – байлыгым,
Сен огырым эм кайгым.

Халкым, сенинъ янынъда
Мен боларман дайым да,
Юрегим меним урганиша,
Ызгы тыныс алганиша.

Эски уьйим

Эски ногой уьйим сен,
Яшавдынъ яркк
куьйи сен,
Аягым ерге тиймейди,
Босаганъа минмейди.

Окып-язып уьйрендик,
Шырагынънынъ туьбинде.

Шоьккен бойынъ мунъайып,
Картайып мага карайсынъ.
Мынар сенинъ шырайынъ,
Мунълы уьнсиз соравынъ.

Бавынъда кишкей
тереклер,

Сенинъ кишкей кувысынъ
Берди бизге йьлувын.
Берекет толы увысынъ,
Ток саклады ырувын.

Оьсип емис берген уьй.
Саз балишыкы сылавынъ,
Саргайып ерге туьскен уьй.

Саьбий болып ойнадык,
Оювлы кийгиз тоьринъде.

Атам-анам шак етип,
Ахыретке йол алган уьй.
Коьпти коьрип картайып,
Азбарда ялгыз калган уьй...

АБЕЛ, СУЙИМ ЭМ АЛАЛЛЫК КУЪНИ БЕЛГИЛЕНДИ

Уйкен абелдинъ иеси

Аър бир аьдем оззининъ касиетине коьре кесписин сайлайды, ама болады сондай заман, сайлап алган кесписинде коьпплеген йыллар ислеген аьдемде сол кеспиге келисли касиетлер кепленеди. Полиция куллыкшысынынъ иси тынышлардан тувыл, сога коьре ол йигерли, шыдамлы, бажарымлы, куьшли болмага керек. Исине коьре, полицейский коьпплеген заманын куллыкта озгарады, аьели болса оны аър заманда да уйде карап турады, ама бар сондай аьеллер, кайда уйдеги де, куллыктагы ислер де бирге этилинеди, маьселелер бола калса, бирге шешилинеди, балаларга да маьне бериледи. Сойтип, Калинин авылында яшайды Манаповлардынъ аьели, уйкен абелдинъ иеси Маутали Будаиханович эм онынъ аьлеи Гульжана Нурадиловна 4 кыз эм бир увыл тербиялайдылар. Маутали Будаиханович озси асылы ман Тарумов районынынъ Выше-Таловка авылыннан, бизим боьликте 1993-нши йылдан алып ислейди, аьлиги заманда ол – ИВС куллыкшысы.

Аьелде эки студент бар – кызы Алия Махачкала каласында авылхозяйстволык институтында организациялар эм предприятие-лер экономика факультетинде 3-нши курста, Наиля Москвада туризм эм индустрия патшалык университетинде управление-лер экономика факультетинде 2-нши курста окыйды, Мадина эм Залина – окувшылар. Наьсиплиана Гульжана Нурадиловна, кайдай ийги кызлары

ТИЛСИЗ ЯВ

Ушкыннан уллы от тувады

Йыл сайын яздынъ келуьви мен от туьсуьвлер коьбееди. Аьдетинше, бу шакта аьдемлер коькыс эм курыган оьленди ягадылар. Бу зат от туьсуьвге келтирмеге болады. Статистикага коьре яз шагында туьскен 90 процент оттынъ себеби курыган оьленди, коькысты ягув, тынмаган таьмекиди таслав, балалардынъ от пан ойнавы болады. Исси куьнде ушкын да таман уйкен от ясамага.

Биз сизге от туьсуьвдинъ кавыфсызлык йоры-

бар, болса да аър бир ата увылым болса экен деп ойлайтагандыр. Манаповлардынъ аьелинде кишкейлер Руслан – атасынынъ сеними, анасынынъ, аьптелерининъ суьйиниши. Бир увылы бар Маутали Будаихановичтинъ деп айтсак, хабарымыз бир ягыннан ушын болмас, неге десе онынъ уйкен увылы Супьян бар, ол 24 ясында, уйленген, кызы да бар, Москва каласында куллык этеди. Увылы деп айтувымнынъ маьнеси де йок тувыл, атасындай болып калган бу яска Маутали Манапов, 2-нши класстан алып ол Уралбаев Супьяннынъ опекуны болады. Ата-анасы авыры-

ган заманда, бала каравсыз калмасын деп, ол заманда аьли де яп-яс Маутали Будаиханович кишкей кедединъ акында каьр шегип баслаган. Оьзининъ баласындай болып оьсти Манаповлардынъ аьелинде Супьян, йылдан-йылга сол катнаслар беркийди. Мен ойлайман, Манаповлардынъ аър аьвети оны аданас этип санап, юреги мен суьеди-лер. Маутали оьзи оны ман оьктемсип, Гульжана болса юреги мен онынъ ушын кыйнала-таганына шекленмеймен. Сойтип, уйкен татым аьелдинъ аьветлери де татымлыкта оьсип, келеекте оьзлери де берк аьеллер туьзер деп ойлаймыз.

Тек янъыларда Аьел, суьйим, алаллык куьнин белгиледик. Мен ойлайман, бу байрамнынъ аър бир соьзи Манаповлардынъ аьелине келисли, неге десе Аталыгын коршалавшы, яшавшылардынъ паракхатлыгын аьжетсизлейтаган эр киси аър заманда да аьелининъ тынышлыгын саклап та болады эм келекте де болар. Манаповлардынъ аьели мен бирге мен аър бир ис йолдасымды сол байрам ман кутлап, оларга таза аспан эм балалардынъ тек суьйинишин коьргенин йорайман.

С.АДЖАТАЕВА,
боьлик юрисконсульты.
Суьвретте: Манаповлардынъ аьели.

ШАХМАТ

Баьри окувшыларга да пайдалы

Бораншы авылынынъ К.Оразбаев атындагы школасы дайым ийги шахмат ойнайтаган окувшылары ман белгли болып келген эм келеди. Биз оьз школамызда аър окув йылы ишинде шахмат турнирин озгарамыз. Оьткен йыллар ишинде сол турнирлерде тек уйкен класслардынъ окувшылары катнаскан болса, эндигиден армаган биринши класс окувшыларыннан алып катнаспага болаяклар.

2016-ншы йылдынъ апрель айыннан алып, бизим район школарымыздагы окув программа ишине киргистилип, бир саьат бериледи. Сол заман ишинде балалар шахмат ойыны ман, тактасы ман, тарихи мен танысадылар.

Мен оьзим коьптен бери шахмат ойыны ман аьвлигип, каьр шегип келетаган аьдем. Меним ойыма коьре, школа программасына бу сабакты киргисткенлерин де дурыс коьремен. Шахмат деген ойын, булай алып карасак та, бек кызыклы эм окувшылардынъ да кызыксынувын да, акыл яктан да ойларын да коьтереди, оьрлендиреди.

Оьткен окув йылдынъ ызында бизим окувшылар Дагестан Республикасынынъ биринши шахмат бойынша мастери М.Балитиновтынъ эстелигине багысланган турнирде катнастылар. Бу турнир А.Карпов атындагы шахматлар школасында озгарылды. Сонда республика бойынша 53 бала катнастылар. Сол сан ишинде бизим районымыздан балалар да бар эди. Турнир эки куьн узакында кызувлы барды. Биринши класслардынъ балалары тийисли куьрести, ойын ман бек аьруьв таныс экенлерин коьрсеттилер. Бизим Арслан-Али Джалалов эм балалар бавынынъ тербияланувшылары – Ислам Боршакаев, Ренат Озганбаев те тийисли ойынды коьрсеттилер. Олар баьриси де Сый грамота алдылар. Буьгуьн олар савгалы орынларды алмасалар да, районымыздынъ ийги данъкын шыгардылар. Сол ойын ман балалардынъ каьр шеккенлери уьшин, сол балаларынынъ сайлавларын колтыклаганлары уьшин олардынъ аталары – Равиль Боршакаевке, Рафаэль Джалаловка, Камиль Озганбаевке оьз разылыгымды билдиремен.

Т.ЕЛАКАЕВ, тренер.
Бораншы авылы.

Кызыклы ойында

Уьстимиздеги йылдынъ июнь айынынъ 6-нда «Ногайский район» МО-сындагы ДР ГБУ КЦСОН-нынъ планына коьре салынган шараларынынъ бириси – шахмат турнири болып озды. Бу турнир социаллык куллыкшысынынъ кеспилик куьнине рас барып, КЦСОН-нынъ эсли эм сакат аьдемлердинъ куьндизги ял алув боьлигинде озгарылды. Сонда сол боьликке келетаган аьдемлер эм авыл ясуьйкенлери катнастылар.

Социаллык куллыкшысынынъ кеспилик байрамына багысланган шахмат турнирин КЦСОН-нынъ куьндизги ял алув боьлигининъ етекшиси З.Оразбаева ашты эм базласка келген аьдемлерге уьстинликлер йорап, кутлап кетти.

Ойын бир неше саьат узагына созылды. Сол

кызыклы ойын авыл ясуьйкенлери – Ш.Аджибаевтинъ – биринши орынга, А.Аюповтынъ – экинши орынга эм Р.Отарбаевтинъ уьшинши орынга тийисли болувы ман тамамланды. КЦСОН-нынъ коьшпели кубогы ман Сый грамотады Ш.Аджибаев алды. Савгалы орынга тийисли болган аьдемлерге оьз савгаларын 8-нши июньде, кеспилик куьнге багысланган шатлыклы шарада тапшырылды.

Бу шахмат турнирин озгарувга, биз – КЦСОН-нынъ куьндизги ял алув боьлигининъ куллыкшылары оьз учреждениемиздинъ профсоюз комитетимиздинъ председатели Д.Халиловага этилген материаллык ярдам эм уйгынлавада колкабыс эткени уьшин, разылыгымызды билдиремиз.

З.ОРАЗБАЕВА,
КЦСОН-да боьлик етекииси.

«ШОЛ ТАВЫСЫ»
(ГОЛОС СТЕПИ)

+6

ТОКТАСТЫРУВШЫЛАР:
Дагестан Республикадынъ Халк Йыйыны
эм Правительствосы.

Бас редактор – Кожеева Э.Ю.

Газета коьлем коммуникациялар тармагында эм маданият калымжады коршалава
законодательстводы тутувга тергев салув бойынша федераллык службасынынъ

ЮФО бойынша регионаллык Управленисинде регистрацияланган.

Регистрациялык номери ПИ №ФС 10-6455 (26 январь 2007 й.)

Колязбаларга рецензия берилмейди. Олар кери ызына кайтарылмайдылар. Авторлар
ой токтастары редакциядыкы ман келиспеске боладылар. Авторлар язылмалары уьшин явапдылар.
ДР-нынъ Баспа эм коьлемлик коммуникациялар бойынша комитети.

Баспалавга кол басылуь заманы – 17 саьатте. Баспалавга кол басылган – 16 саьатте.

Адрес редакции и издателя:
368850, Республика Дагестан, Ногайский район,
с.Терекли-Мектеб, ул.К.Маркса, 49
Газета «Голос степи».
Электронный адрес: sholtavisi@mail.ru

Официальный сайт газеты (www.golos-stepi.ru)

Телефоны:

Общий отдел – 21-4-71
Индекс – 51365

Газета выходит 52 раза в году.

Тираж – 2500 экз.

Цена – 5 рублей.

Реклама и объявления публикуются
по договорным ценам.

Газета опечатана в типографии
ООО «Издательство «Лотос»
по адресу:
367018, ДР, г.Махачкала,
Проспект Петра 1, 61.